

ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ НА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

THE INFLUENCE OF THE EUROPEAN GREEN COURSE ON THE FORMATION OF ENVIRONMENTAL POLICY AND LEGISLATION OF UKRAINE

Лізогутова Н.В., студентка V курсу факультету слідчої та детективної діяльності
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена аналізу впливу Європейського зеленого курсу на українське екологічне законодавство, стан довкілля та економічний розвиток. Зазначається, що Україна, як майбутній член Європейського Союзу повинна запровадити відповідні законодавчі зміни, щоби наблизитися до виконання амбітних цілей ЄС у досягненні негативних викидів парникових газів та кліматичної нейтральності до 2050 року. Встановлено передумови прийняття ЄЗК та основні напрямки політики, які повинні ґрунтовно вплинути на кліматичні зміни.

Наголошується на можливості України використати нові технології та моделі розвитку у повоєнній «зеленій» відбудові країни для досягнення необхідних екологічних та кліматичних змін. Відзначено, що Україна має великий потенціал та значні ресурси, особливо у сфері сільськогосподарства, що є одним із ключових аспектів співробітництва з ЄС.

Проаналізовано сферу енергоефективності та її важливе економічне та стратегічне значення, план RePowerEU, а також Фонд енергоефективності та його програми: «Енергодім» та «ВідновyDIM», які сприяють енергомодернізації житлових будинків. Наводиться перелік нормативно-правових актів, які приймаються у цій сфері відповідно до директив та регламентів ЄС. Згадується про початок перехідної фази застосування Механізму коригування кордонів викидів вуглецю (СВАМ), що значно вплине на імпорту деяких товарів в ЄС.

Зуважується про наявність прогалин та недостатність правового регулювання поводження із відходами в Україні, що потребує дієвих та негайних змін, а також впровадження положень циркулярної економіки. Зазначено про роль міст у кількості викидів вуглецю та про перше місто в Україні, яке затвердило декларацію про Зелений курс та дорожню карту до неї, а також наведено перелік європейських програм з рекомендаціями щодо покращення кліматичного впливу міст. Загалом різні аспекти ЄЗК характеризуються з урахуванням складної ситуації в Україні внаслідок війни.

Ключові слова: Європейський зелений курс, екологічне законодавство, європейське законодавство, євроінтеграція, кліматична нейтральність, викиди вуглецю, енергоефективність, циркулярна економіка, відходи.

The article is devoted to the analysis of the impact of the European Green Deal on Ukrainian environmental legislation, the state of the environment and economic development. It is noted that Ukraine, as a future member of the European Union, must introduce appropriate legislative changes in order to come closer to fulfilling the EU's ambitious goals of achieving negative greenhouse gas emissions and climate neutrality by 2050. The prerequisites for the adoption of the EGD and the main directions of the policy, which should have a thorough impact on climate change, have been established.

Emphasis is placed on Ukraine's ability to use new technologies and development models in the post-war "green" reconstruction of the country to achieve the necessary environmental and climate changes, which will make a significant leap compared to the EU. It was noted that Ukraine has great potential and significant resources, especially in the field of agriculture, which is one of the key aspects of cooperation with the EU.

The field of energy efficiency and its important economic and strategic importance, the RePowerEU plan, as well as the Energy Efficiency Fund and its programs: "Energodim" and "VidnovyDIM", which contribute to the energy modernization of residential buildings, were analyzed. A list of normative legal acts adopted in this area in accordance with EU directives and regulations is given. The beginning of the transitional phase of the application of the Carbon Emission Border Adjustment Mechanism (CBAM) is mentioned, which will significantly affect the import of some goods into the EU.

It is noted that there are gaps and insufficient legal regulation of waste management in Ukraine, which requires effective and immediate changes, as well as the implementation of circular economy provisions. The role of cities in the amount of carbon emissions and the first city in Ukraine to approve the declaration on the Green Course and the road map to it are indicated, as well as a list of European programs with recommendations for improving the climate impact of cities. In general, various aspects of the EWC are characterized taking into account the difficult situation in Ukraine as a result of the war.

Key words: The European Green Deal, environmental legislation, European legislation, European integration, climate neutrality, carbon emissions, energy efficiency, circular economy, waste.

Внесені зміни до преамбули Конституції України у 2019 році чітко визначили наміри та незворотність нашого європейського курсу. Шлях України до цього рішення був довгим та складним, але, незважаючи на всі перепони і навіть війну, у 2022 році держава стала кандидатом у члени Європейського Союзу (далі – ЄС). А вже у листопаді 2023 року Єврокомісія надала рекомендації Раді ЄС, щоби вони розпочали переговори про вступ України у ЄС. Одним із важливих аспектів вступу для держави-кандидата є приведення свого національного законодавства відповідно до правової системи, яка існує в ЄС.

Європейські країни відзначаються високим рівнем життя, якісною освітою та відповідно глибокою екологічною культурою. Тому, переймаючись станом довкілля та змінами клімату, Європейська Комісія у 2019 році презентувала Європейський зелений курс (далі – ЄЗК). Дана програма є стратегією ЄС, яка включає в себе елементи, які регулюють не тільки екологічні й кліматичні зміни, а й впливають на життя в цілому, охоплюючи всі аспекти людського життя. ЄЗК стало поштовхом до перегляду та зміни законодавства і політики ЄС з питань, зазначених

у даному коментарі. Основними напрямками ЄЗК є: зміна клімату, енергетика та енергоефективність, промислова стратегія, стала мобільність, біорізноманіття, нульове забруднення, зелене сільське господарство, фінанси та ЄС як глобальний лідер [1].

ЄС визначив для себе юридично обов'язкові кліматичні цілі – зменшити викиди парникових газів щонайменше на 55% до 2030 року і досягти негативних викидів після 2050 року та зробити свою територію кліматично нейтральною у 2050 році [2]. Тому, задача України підтримати кліматичні амбіції ЄС та впровадити відповідні зміни в своє законодавство, щоби бути гідною державою на міжнародній арені. Основними стейкхолдерами в запровадженні ЄЗК в Україні є Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України, підприємці, громадянське суспільство та європейська спільнота, згадана діяльність яких є ключовою в досягненні потрібних кліматичних змін.

Через воєнні дії на території України відбулося багато руйнувань, знищення цілих екосистем, значні викиди небезпечних речовин в навколишнє середовище, забруднення ґрунтів, води, що ускладнює впровадження ініціа-

тив ЄЗК. Але багато дослідників вважає, що ці проблеми навпаки дають нам виняткову можливість використати це на свою користь, адже відбудовуючи економіку та інфраструктуру з нуля можна зробити величезний стрибок та наблизитися до рівня ЄС у використанні нових технологій та моделей розвитку. Отже, Україна завдяки зеленому повоєнному відновленню має перспективи із досягнення необхідних екологічних та кліматичних змін, які вимагає ЄС. Основна задача держави полягає у реформуванні та створенні законодавчого підґрунтя для дієвої екологічної відбудови країни [3, с. 14].

Повноправне членство України в ЄС позитивно вплине на розвиток і економічне зростання Союзу та досягнення ним кліматичних цілей, адже Україна має великий потенціал та значні ресурси, особливо у сфері сільського господарства. Поточні українські показники хімічного забруднення внаслідок використання пестицидів та мінеральних добрив набагато менші навіть від цілей ЄС по їх скороченню. Станом на 2021 рік Україна використовувала 750 г пестицидів та 80 кг мінеральних добрив (азотні, фосфатні, калійні) на гектар, а ЄС – 3000 г та 120 кг відповідно. Тому, участь України тільки посилить продовольчу безпеку ЄС та розширить площу земель, які перебувають під органічним виробництвом [4].

У зв'язку з повномасштабним вторгненням в Україну ЄС змінив свої плани у сфері енергоефективності, встановивши збільшення обов'язкової цілі енергоефективності від 9% до 13% до 2030 року. Така мета, встановлена новим планом RePowerEU, покликана зробити ЄС незалежним від російського викопного палива, що може прискорити досягнення цілей ЄС щодо кліматичної нейтральності. У рамках цього проєкту розглядається також й ініціатива REPowerUkraine, що передбачає заходи допомоги та співпраці Україні в енергетичному секторі [5]. Дана сфера має важливе економічне значення, адже Україна отримує значний прибуток від експорту електроенергії. На жаль, війна значно вплинула на розвиток відновлювальних джерел енергії на території України, які мають важливе значення для планів в рамках ЄЗК.

Останні роки законодавець приділяє особливу увагу питанню енергоефективності, приймаючи нормативно-правові акти у цій сфері відповідно до директив та регламентів ЄС, у такий спосіб Україна виконує свої зобов'язання у реформуванні даного сектору. Так, у 2021 році був прийнятий Закон «Про енергетичну ефективність», розпорядження КМУ «Про Національний план дій з енергоефективності на період до 2030 року, ратифіковано фінансову угоду між Україною та Європейським інвестиційним банком з приводу проєкту «Енергоефективність громадських будівель в Україні», у 2023 році КМУ схвалив Енергетичну стратегію України на період до 2050 року та займається прискореною розробкою Національного плану з енергетики та клімату. У березні 2024 року набере чинності Закон щодо розвитку високоефективної когенерації, яка допомагає економити енергію. Згідно з дослідженнями європейської асоціації «COGEN Europe» такий спосіб допоможе заощадити приблизно 30 млрд м3 енергії на рік, з яких 15 млрд м3 – це збереження саме природного газу [6].

Задля досягнення національного плану з енергетичної ефективності та скорочення викидів CO₂ в Україні був створений Фонд енергоефективності, який на даний момент займається втіленням двох програм. За допомогою програми «Енергодім» можна повернути до 70% коштів, витрачених на енергомодернізацію житлових будинків. А програма «ВідновиДІМ» була запущена у листопаді 2022 року, як реакція на жорстокі реалії сьогодення в Україні, коли мільйони громадян були позбавлені власної домівки внаслідок війни. Вона передбачає 100% відшкодування на енергомодернізацію пошкодженого будинку, дана програма діє за допомогою фінансування

ЄС [7]. Не зважаючи на війну, Україна не відступає від свого «зеленого» курсу, адже всі заходи щодо відновлення країни мають безпосередній вплив на кліматичні зміни, а, отже, і на реалізацію цілей ЄЗК.

Також, Україні необхідно звернути увагу на те, що з жовтня 2023 року почалася перехідна фаза застосування Механізму коригування кордонів викидів вуглецю (СВАМ). Дана стадія передбачає звітування лише імпортерами цементу, чавуну, сталі, алюмінію, добрив, електроенергії та водню про викиди парникових газів при виробництві даних товарів, а також обсяги імпорту. А з 2026 року вже запрацює система сертифікатів, які потрібно буде придбати відповідно до кількості викидів. Цей механізм запроваджено задля рівності та дієвості кліматичних заходів, які існують в ЄС та в країнах, які мають нижчі екологічні стандарти та менш вимогливе законодавство [8]. Українським імпортерам необхідно буде пристосуватися до цього механізму та навчитися працювати за новою методологією задля збереження свого прибутку та статусу.

На даний момент великою проблемою для України залишається наявність великої кількості промислових та побутових відходів, їх переробка та захоронення. З липня 2023 року набрав чинності Закон «Про управління відходами», який покликаний поглибити регулювання даного питання, також прийнято різні програмні документи: Національна стратегія управління відходами до 2030 року, Національний план управління відходами до 2030 року, Стратегія державної екологічної політики України на період до 2030 року, йде розробка Закону «Про упаковку та відходи упаковки». Але головним є не кількість нормативно-правових актів, а їх втілення, реалізація та дієвість положень, адже відповідно до даних Асоціації РАЕВ більше ніж 1650 км² території України зайняті різними відходами, з них близько 37 млрд тон відходів промисловості I–IV класу небезпеки [9]. З війною питання поводження із відходами ще більше ускладнилося, адже масштабні руйнування лише збільшили їх кількість. В Україні повинні відбутися корінні зміни у сфері поводження із відходами, а їх основою може стати впровадження положень циркулярної економіки.

У ЄЗК велика увага приділена ролі міст, адже саме вони є одними з основних джерел викидів вуглецю, провідна роль у даному питанні відведена саме органам місцевого самоврядування. На початку 2022 року Вінниця стала першим містом в Україні, яке затвердило декларацію про Зелений курс та дорожню карту до неї, встановивши завдання у таких сферах: запобігання змінам клімату та адаптація до них, стала та розумна мобільність, біорізноманіття, відходи, промислова політика, стале харчування і зелене сільське господарство, енергетика та енергоефективність, нульове забруднення [10]. Але війна вплинула на реалізацію даних завдань у м. Вінниця, а також не дозволила іншим українським містам наблизитися до досягнення кліматичних цілей, адже пріоритети змінилися. Проте, у майбутньому міста України можуть скористатися досвідом європейських міст, а також розробленими рекомендаціями ЄС: «Місцеві зелені пропозиції – план дій» (Local Green Deals. A Blueprint for Action), «Місцевий довідник – Зелена угода» (Green Deal Going Local Handbook), «Міська програма для ЄС – багаторівневе врядування в дії» (Urban Agenda for the EU – Multi-level governance in action).

Наближення українського законодавства до норм європейського екологічного права має важливе значення для України не тільки в рамках майбутнього членства в ЄС, а й для стану довкілля та економіки країни вже зараз, адже процес торгівлі з ЄС повинен відповідати встановленим вимогам та кліматичним стандартам. Стан довкілля та кліматичні зміни в першу чергу впливають на якість життя та здоров'я людини. Державні органи, підприємці, грома-

дяни України повинні спільно працювати разом з представниками ЄС, щоб якісно впровадити зміни, запропоновані в ЄЗК задля кліматичного та екологічного благополуччя та економічного зростання і нашої країни також. Україна має значний потенціал та достатню кількість ресурсів для свого економічного розвитку, що зробить її могутньою державою. Незважаючи на війну, в українське законодавство вносяться зміни відповідно до екологічних та кліматичних вимог ЄС та знаходять відповідну реалізацію,

що приближає Україну до членства в ЄС та кліматичної нейтральності у майбутньому. Але, є достатня кількість проблемних напрямків, які потребують більших зусиль та контролю з боку держави задля досягнення значних результатів. Важливою складовою для впровадження ЄЗК в Україні повинна стати просвітницька робота, адже розуміння громадянами їх впливу на наслідки кліматичних змін та довкілля в цілому, допоможуть прискорити досягнення цілей ЄЗК.

ЛІТЕРАТУРА

1. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: The European Green Deal (COM(2019) 640 final, 11.12.2019). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52019DC0640> (дата звернення: 22.12.2023).
2. Regulation (EU) 2021/1119 establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 ('European Climate Law'). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R1119> (дата звернення: 22.12.2023).
3. Реформи у сфері довкілля для повоєнного відновлення та європейської інтеграції України : аналітичний документ / Г. Голубовська-Онісімова та ін. 2023. 34 с.
4. Членство України в Європейському Союзі: разом ми кращі, стійкіші, більш екологічні та сталі. *Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля»* (2023) : веб-сайт. URL: <https://www.rac.org.ua/uploads/content/695/files/accessionbenefitsukr.pdf> (дата звернення: 22.12.2023).
5. REPowerEU: A plan to rapidly reduce dependence on Russian fossil fuels and fast forward the green transition*. *European Commission* : веб-сайт. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_3131 (дата звернення: 22.12.2023).
6. Президент підписав Закон щодо розвитку високоефективної когенерації в Україні. *Урядовий портал* : веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/prezident-pidpysav-zakon-shchodo-rozvytku-vysokoeffektyvnoi-koheneratsii-v-ukraini> (дата звернення: 22.12.2023).
7. Про Фонд. *Фонд енергоефективності* : веб-сайт. URL: <https://www.eefund.org.ua/about-us> (дата звернення: 22.12.2023).
8. Carbon Border Adjustment Mechanism. *European Commission* : веб-сайт. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en (дата звернення: 22.12.2023).
9. Щодо промислових відходів: проблема поглиблюється щороку. *Офіс сталих рішень* : веб-сайт. URL: <https://ukraine-oss.com/shhodo-promyslovyh-vidhodiv-problema-poglyblyuyetsya-shhoroiku/> (дата звернення: 22.12.2023).
10. Про проект рішення міської ради «Про проголошення Зеленого курсу Вінниці» : Рішення виконавчого комітету Вінницької міської ради від 13.01.2022 р. № 18. URL: <https://2021.vmr.gov.ua/Docs/ExecutiveCommitteeDecisions/2022/%E2%84%9618%2013-01-2022.pdf> (дата звернення: 22.12.2023).